

॥ ५६ ॥ एकव्यूहेति अत्रानिरुद्धश्चतुष्टयानुगतः प्रद्युम्नस्त्रितयानुगतः संकर्षणो द्वितयानुगतो वासुदेव एक एव एतदेव व्युत्क्रमेणात्रोक्तं अधिकारतारतम्यादेषामुपासमानां व्यवस्था ॥ ५७ ॥ जीवश्च हरिरेवेति संबन्धः ॥ ५८ ॥ मनश्चादहंकारोपि हरिरेवेत्यन्वयः एष हरिः लोकविधिः लोकप्रवर्तको तर्कामी ॥ ५९ ॥ ६० ॥ एकांतधर्मः निष्कामानां भक्तानां धर्मः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ आशीः कर्मकाम्यं कर्म ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

धर्मज्ञानेन चैतेन सुप्रयुक्तेन कर्मणा ॥ अहिंसाधर्मयुक्तेन प्रीयते हरिरीश्वरः ॥ ५६ ॥ एकव्यूहविभागो वाक्चिद्विव्यूहसंज्ञितः ॥ त्रिव्यूहश्चापि संख्यातश्चतुर्व्यूहश्च दृश्यते ॥ ५७ ॥ हरिरेव हि क्षेत्रज्ञो निर्ममो निष्कलस्तथा ॥ जीवश्च सर्वभूतेषु पंचभूतगुणातिगः ॥ ५८ ॥ मनश्च प्रथितं राजन्यं चेंद्रियसमीरणं ॥ एष लोकविधिर्धीमानेष लोकविसर्गकृत् ॥ ५९ ॥ अकर्ता चैव कर्ता च कार्यकारणमेव च ॥ यथेच्छतितथाराजन्क्रीडते पुरुषो व्ययः ॥ ६० ॥ एष एकांतधर्मस्ते कीर्तितो नृपसत्तम ॥ मया गुरुप्रसादेन दुर्विज्ञेयोऽकृतात्मभिः ॥ ६१ ॥ एकांतिनो हि पुरुषा दुर्लभा बहवो नृप ॥ यद्येकांतिभिराकीर्णं जगत्स्यात्कुरुनन्दन ॥ ६२ ॥ अहिंसकैरात्मविद्धिः सर्वभूतहिते रतैः ॥ भवेत्कृतयुगप्राप्तिराशीः कर्मविवर्जिता ॥ ६३ ॥ एवं स भगवान्व्यासो गुरुर्मम विशांपते ॥ कथयामां स धर्मज्ञो धर्मराज्ञे द्विजोत्तमः ॥ ६४ ॥ ऋषीणां संनिधौ राजन् शृण्वतोऽरुणभीष्मयोः ॥ तस्याप्यकथयत्पूर्वनारदः सुमहातपाः ॥ ६५ ॥ देवं परमकं ब्रह्म श्वेतं चंद्राभमच्युतं ॥ यत्र चैकांतिनो यांति नारायणपरायणाः ॥ ६६ ॥ जनमेजय उवाच ॥ एवं बहुविधं धर्मं प्रतिबुद्धैर्निषेवितं ॥ न कुर्वति कथं विप्रा अन्ये नानाव्रते स्थिताः ॥ ६७ ॥ वैशांपायन उवाच ॥ तिस्रः प्रकृतयो राजन्देहबंधेषु निर्मिताः ॥ सात्विकी राजसी चैव तामसी चैव भारत ॥ ६८ ॥ देहबंधेषु पुरुषः श्रेष्ठः कुरुकुलोद्बह ॥ सात्विकः पुरुषव्याघ्रभवेन्मोक्षाय निश्चितः ॥ ६९ ॥ अत्रापि स विजानाति पुरुषं ब्रह्मवित्तमं ॥ नारायणपरो मोक्षस्ततो वै सात्विकः स्मृतः ॥ ७० ॥ मनीषितं च प्राप्नोति चित्तयन्पुरुषोत्तमं ॥ एकांतभक्तिः स ततं नारायणपरायणः ॥ ७१ ॥ मनीषिणो हि ये केचिद्यतयो मोक्षधर्मिणः ॥ तेषां विच्छिन्नवृत्तानां योगक्षेमवहो हरिः ॥ ७२ ॥ जायमानं हि पुरुषं यं पश्येन्मधुसूदनः ॥ सात्विकस्तु स विज्ञेयो भवेन्मोक्षे च निश्चितः ॥ ७३ ॥ सांख्ययोगेन तु ल्यो हि धर्म एकांतसेवितः ॥ नारायणात्मके मोक्षे ततो यांति परांगतिं ॥ ७४ ॥ नारायणेन दृष्टस्तु प्रतिबुद्धो भवेत्पुमान् ॥ एवमात्मेच्छयाराजन् प्रतिबुद्धो न जायते ॥ ७५ ॥

॥ ६६ ॥ योगधर्मानादरहेतुमविद्यां दर्शयति एवमित्यादिना ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ देहबंधेषु देह एव बंधो येषां तेषु जीवेषु पुरुषः सात्विकः श्रेष्ठ इति योजना ॥ ६९ ॥ सात्विकलक्षणमाह अत्रापीत्यादिना ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ जायमानमिति जन्ममरणादिदुःखभाजं पश्येत् कथयेति शेषः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ईशकपयैब्रह्मानं जायते न त्वात्मेच्छयेत्याह नारायणेनेति तस्माद्भक्तिरास्थेयेति भावः ॥ ७५ ॥